

УДК 159.922

Т. І. Коленіченко, к. пед. н., доцент,
Н. С. Левицька, к. психол. н.,
С. О. Грицай, магістр

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ КОМБАТАНТІВ В УКРАЇНІ

Актуальність теми дослідження. Нові соціальні виклики українського суспільства призвели до виокремлення такої категорії клієнтів соціальної роботи як учасники антитерористичної операції. Їх повернення до умов цивільного життя вимагає від соціальних працівників створення умов для процесу їх ресоціалізації.

Постановка проблеми. Недостатність дослідження проблеми ресоціалізації комбатантів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснення адаптації, реабілітації комбатантів розглядають - Ю. Амосов, М. Медвідь та ін., надання психологічної допомоги - М. Мушкевич, Р. Федоренко та ін., дослідження посттравматичних психічних порушень та психологічних особливостей - А. Ладик-Бризгалова, Р. Попелюшко, соціально-психологічні особливості - К. Логановський, М. Гресько, соціальна робота з комбатантами - І. Зверева, А. Капська, особливості наснаження як практики ресоціалізації комбатантів з обмеженими фізичними можливостями - Н. Кривоконь, допомога родині учасника бойових дій - Ю. Акименко, Т. Сила, Т. Коленіченко.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Науковцями приділена недостатня увага дослідженню ресоціалізації комбатантів.

Постановка завдання. Вивчення теоретико-методологічних засад дослідження проблеми ресоціалізації комбатантів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сутність ресоціалізації комбатантів розкрито як багатоаспектний процес повторного засвоєння комбатантом соціальних норм поведінки, цінностей, ролей, замість тих, що були характерними для нього до участі у воєнних діях, та результатом якого є нормальне та ефективне існування комбатанта у мирному соціумі.

Висновки. Ресоціалізація комбатантів є складним багатоаспектним явищем, що характеризується змінами установок, цілей, норм і цінностей життя особистості після повернення її до умов мирного життя.

Ключові слова: комбатант; ресоціалізація; ресоціалізація комбатантів.

T. I. Kolenichenko, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
N. S. Levytska, Candidate of Psychological Sciences,
S. A. Hrytsay, Master student

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE PROBLEM OF COMBATANTS RE-SOCIALIZATION IN UKRAINE STUDY

Urgency of the research. The new social challenges of the Ukrainian society led to the identification of category of social work client like participants in the antiterrorist operation. Their returning to the conditions of civil life requires social workers to create conditions for the process of their re-socialization.

Target setting. The deficiency of the research of the problem of re-socialization of combatants in Ukraine.

Actual scientific researches and issues analysis. The problem of implementation of adaptation, rehabilitation of combatants is studied by Yu. Amosov, M. Medvid and others, of psychosocial assistance – M. Mushkevich, R. Fedorenko and others, research on post-traumatic mental disorders and psychological peculiarities – A. Ladik-Brizgalova, R. Popelyushko, socio-psychological peculiarities –

K. Loganovsky, M. Gresky, social Independent work with combatants – I. Zvereva, A. Kapska, features of the empowerment as a practice of re-socialization of combatants with limited physical abilities – N. Kryvokon, assistance to the family of a participant in combat operations – Yu. Akymenko, T. Syla, T. Kolenichenko.

Uninvestigated parts of general matters defining. *Scientists paid insufficient attention to the re-search of combatants' re-socialization.*

The research objective. *Theoretical and methodological foundations of the study of the problem of the re-socialization of combatants in Ukraine.*

The statement of basic materials. *The essence of the re-socialization of combatants as a multi-dimensional process of the re-assimilation by the combatant of social norms of behavior, values, roles, instead of those that were usual for them before participation in combat operations. Results of this process are normal and effective existence of a combatant in a peaceful society.*

Conclusions. *Resocialization of combatants is a complex multidimensional phenomenon characterized by changes in the attitudes, goals, norms and life values of personality after returning to conditions of peaceful life.*

Keywords: *combatant; re-socialization; re-socialization of combatants.*

DOI: 10.25140/2412-1185-2018-2(12)-51-57

Актуальність теми дослідження. Останні п'ять років стали переломними як в житті України, так і в житті кожного громадянина. Події, які відбуваються на Сході нашої країни (Антитерористична операція, Операція об'єднаних сил), ставлять нові виклики перед суспільством. Ці виклики пов'язані в першу чергу, із появу нових клієнтів соціальної роботи: військовослужбовці, які повернулися з АТО. Станом на 2018 рік 326060 осіб отримали статус учасника антитерористичної операції.

Перед психологами, фахівцями соціальної роботи також постають нові виклики і пов'язані вони з особливістю роботи з даною категорією клієнтів. Основна проблема, яка виникає у учасників АТО – це навчитися жити з новим досвідом після повернення із зони бойових дій, оскільки той досвід, який в них був до участі в АТО, видозмінився під дією багатьох факторів і вже набутий новий досвід обумовлюватиме поведінку учасників АТО в подальшому житті. В свою чергу перед фахівцями соціальної роботи постає важливе завдання: навчити учасників АТО жити з новим досвідом в суспільстві, в яке вони повернулися, тобто створити всі умови для процесу ресоціалізації комбатантів після повернення із зони бойових дій.

Постановка проблеми. Ресоціалізація комбатантів на сьогоднішній день є дуже гострою та актуальною проблемою. Це пояснюється великою кількістю збройних конфліктів по всьому світу. Конфлікт у Північному Ківу, конфлікт в Центральноафриканській Республіці, війна на сході України, збройний конфлікт в Ємені, інтервенція Росії в Сирію, військова операція проти Ісламської держави. Усі вище перераховані події, викликають у комбатантів, як безпосередніх учасників, проблеми з адаптацією в умовах цивільного життя. Саме тому, перед суспільством виникає необхідність здійснення ресоціалізації комбатантів та повернення їх до мирного життя.

Не заперечним є той факт, що військова служба супроводжується значними соціально-психологічними навантаженнями: зміна життєвого устрою, пов'язаного з розлукою із сім'єю, знайомими; зміна місця проживання тощо. Крім того, військова служба характеризується підвищеною відповідальністю та впливом на психіку комбатанта різноманітних стрес-факторів. Усе це, зумовлює вплив на психологічне, соціальне здоров'я комбатанта та призводить до зміни особистісних якостей та характеристик, що в подальшому обумовлює їх поведінку.

Після повернення комбатантів до умов цивільного життя, їм доводиться заново включитися в процес мирного існування, вчитися спілкуватися з оточуючими, відновлювати або заново вибудувати сімейні та міжособистісні відносини, долати негативні особистісні якості, які стають перепорою для нормальної життєдіяльності, працевлаштуватися.

Бойові дії продовжують впливати на їх учасників і після повернення до мирного життя, адже мають значний руйнівний вплив на особистість. Цей вплив пов'язаний з частковою, а у деяких випадках повною, втратою почуття безпеки, впевненості в майбутньому, відчуження від соціального середовища.

Комбатанти в умовах цивільного життя, повинні не тільки переосмислити ціннісні орієнтири, а й інтегруватися в суспільство, шляхом повторного засвоєння соціального досвіду, норм, ролей, звикнути до нових суспільних вимог, соціально-психологічної атмосфери в соціумі, сім'ї, налагодити ефективну взаємодію з оточуючими та засвоїти нові форми спілкування.

У силу сукупності вище перерахованих причин, виникає необхідність здійснення ресоціалізації комбатантів після повернення до умов цивільного життя. Адже, саме ресоціалізація виступає процесом повторного входження особи в соціальне середовище, шляхом засвоєння нових, змінених норм, цінностей, ідеалів, соціальних ролей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В переважній більшості, існуючі дослідження спрямовані на вивчення таких аспектів як: здійснення адаптації, реабілітації комбатантів (Ю. Амосов, М. Медвідь, О. Макарова, А. Красильщиков, Н. Кучер, Р. Ткачук, А. Панов, О. Кокун, Н. Агаєв, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Остапчук), надання психологічної допомоги (М. Мушкевич, Р. Федоренко, А. Мельник, К. Шкарлатюк, І. Грицюк, В. Коширець, Т. Дучимінська), дослідження постравматичних психічних порушень та психологічних особливостей (А. Ладик-Бризгалова, Р. Попелюшко), соціально-психологічні особливості (К. Логановський, М. Гресько), соціальна робота з комбатантами (І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонов), особливості наснаження як практики ресоціалізації комбатантів з обмеженими фізичними можливостями (Н.Кривоконь), допомога родині учасника бойових дій (Ю. Акименко, Т. Сила, Т. Коленіченко).

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проблемою на сьогоднішній день є те, що науковцями майже не приділялася увага вивченню та дослідженню ресоціалізації комбатантів. На наш погляд, слід приділити більшу увагу розгляду проблеми ресоціалізації, як процесу, який безпосередньо спрямований на засвоєння особою соціального досвіду, як необхідної умови включення до умов соціального середовища та нормального функціонування в ньому.

Постановка завдання. Вивчення теоретико-методологічних засад дослідження проблеми ресоціалізації комбатантів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як дослідити безпосередньо ресоціалізацію комбатантів нам слід зупинитися на аналізі понять, які впливають з даної проблеми, а саме «комбатант» та «ресоціалізація».

Отже, розглянемо поняття «комбатант». Проаналізувавши вітчизняну та наукову літературу, ми можемо стверджувати, що в Україні дане поняття не є загальноприйнятим та широко вживаним. Це пояснюється тим, що визначення комбатанта закріплено на міжнародному рівні та відноситься до міжнародних збройних конфліктів. У той же час, поняття «комбатант» є більш доречним та ширшим, ніж військовослужбовець, стосовно участі особи в Антитерористичній операції, Операції об'єднаних сил та в міжнародних військових формуваннях. Ґрунтуючись на вищесказаному, постає необхідність відмежування комбатанта від інших учасників, які беруть участь у військових діях. До близьких по змісту до поняття «комбатант» є поняття «військовослужбовець», «воїн», «доброволець», «ветеран». Проаналізуємо зазначені поняття.

Отже, військовослужбовцем є громадянин України або іншої країни, який проходить безпосередню службу у лавах Збройних Сил України та інших військових формуваннях відповідно до законів України [1]. Воїн – це людина, яка проходить службу в збройному формуванні та перебуває в зоні бойових дій. Доброволець – особа, яка висловила бажання й готовність стати на захист країни у складі Збройних сил або у добровольчих збройних формуваннях і несуть свою службу за власним бажанням і не за призивом. Ветеран – учасник Антитерористичної операції, учасник бойових дій, доброволець, воїн-інтернаціоналіст, який брав участь у боях, та відслужив визначений термін [5].

Комбатант від французького *combattant* означає воїн, боєць. Комбатанта можна визначити як особу, яка входить до збройних сил воюючих сторін і бере безпосередню участь у бойових діях. Так, до комбатантів належать не тільки особовий склад Збройних сил (солдати, матроси, офіцери, корпус, вище командування), а й добровольці, партизани, повстанці, учасники громадянських і національно-визвольних воєн [4]. Говорячи про комбатантство, то це безпосередня участь вояків у воєнних діях.

Військове право розглядає комбатантів як вояків, які беруть безпосередню участь у національно-визвольних війнах, які ведуться різними народами, метою яких є отримання свого права на самовизначення [13, с. 379].

Потреба у відмежуванні комбатантів від інших учасників збройних конфліктів пояснюється їхнім особливим статусом, відповідальністю та правами. Правове визначення поняття «комбатант» було сформовано тільки в 1907 році на Другій Гаазькій конференції та закріплено в Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни. Конвенція визначає комбатанта як особу, яка бере безпосередню участь у бойових діях у складі збройних сил однієї із сторін міжнародного конфлікту і має у зв'язку з цим особливий юридичний статус. У той же час, були визначені умови приналежності особи до комбатанта, якими стали: наявність на чолі особи, яка відповідає за своїх підлеглих; наявність певного і чітко видимого здалеку відмітного знаку; право відкрито носити зброю; обов'язок дотримуватися в своїх діях законів і звичаїв війни [12].

У Додатковому протоколі I до Женевських конвенцій, які регулюють захист жертв міжнародних збройних конфліктів 1977 року, вперше було віднесено комбатанта до складу збройних сил. Даний протокол чітко визначив, що держава, від імені якої діє комбатант, як суб'єкт міжнародного права, бере на себе відповідальність за вчинені ним дії, якщо вони не суперечать законам і звичаєм війни [12].

За визначенням Організації Об'єднаних Націй комбатантами є всі безпосередні учасники бойових дій.

Правовий статус комбатанта визначає:

1. Право комбатанта застосовувати військову силу.
2. Право бути об'єктом застосування військової сили до моменту фізичного знищення.
3. Право на поводження з комбатантом як з військопополоненим у разі потрапляння в полон до ворога [13, с. 356].

Отже, визначивши комбатанта як особу, яка входить до збройних сил воюючої держави та має право брати участь у воєнних діях, доречним є проаналізувати поняття «ресоціалізація».

Говорячи про генезис поняття, то ресоціалізація це латинське слово *resocialization*, де префікс *re* означає зворотну або повторну дію, а *socialis* з латинської мови – товариський, громадський) [3, с. 468].

Ресоціалізація більшістю науковців розглядається як процес, спрямований на соціальне оновлення особистості, шляхом засвоєння нею повторно (у випадку десоціалізації, тобто втратою людиною, з якихось причин або під впливом несприятливих для її життєдіяльності факторів (таких, як, тривала хвороба, участь у бойових діях, триманням під вартою) соціального досвіду, цінностей, норм і як наслідок відчуження від суспільства) або вперше (у випадку асоціалізації або відставання в соціалізації) позитивних, з погляду соціума, соціальних норм, цінностей, патернів поведінки [14, с. 38].

Термін «ресоціалізація» широко використовується в різних сферах людської життєдіяльності, включаючи соціальну психологію, соціологію, педагогіку і юриспруденцію.

Відтак, педагогіка використовує ресоціалізацію як інструмент, за допомогою якого особі, прищеплюються нові життєві цінності, які зможуть замінити або доповнити засвоєні раніше. У першу чергу, цей процес направлений на осіб, чия модель поведінки значно відрізняється від загальноприйнятих правил. Головна мета подібного інструменту відновлення втраченого статусу і заміна негативних установок позитивними. Для того щоб досягти бажаного результату, особа, яка проходить процес ресоціалізації повинна знаходитися в соціально-надійному середовищі [11].

Здійснення та відповідальність за ресоціалізаційні заходи покладається на ті ж самі соціальні інститути, які були задіяні у процесі соціалізації (сім'я, навчальні заклади, трудовий колектив, церква), проте бувають випадки, коли до процесу ресоціалізації залучаються нові. Це пов'язано насамперед з необхідністю залучення фахівців у сфері права, психології, педагогіки задля комплексного підходу процесу ресоціалізації.

Так, педагогіка визначає ресоціалізацію як процес повернення або зміцнення соціальних зв'язків, засвоєння індивідом цінностей і норм, що відрізняються від засвоєних ним раніше, як вид особистісної зміни, при якій зрілий індивід приймає тип поведінки, відмінний від прийнятого ним раніше, внаслідок якого відбувається відновлення соціального і особистісного статусу, реінтеграція і адаптація в суспільстві [10, с. 187].

У психології процес ресоціалізації особистості невід'ємно пов'язаний з процесом десоціалізації і виступає його наслідком.

Ресоціалізація у психології виступає своєрідним «демонтажем» або руйнуванням, засвоєних раніше індивідом антисоціальних установок і цінностей у процесі десоціалізації або асоціаліза-

ції, шляхом використання психологічних методик і вправ, результатом якого є переорієнтація особи на позитивні ціннісні установки, які є прийнятними в соціумі і оцінюються як бажані. Основною спрямованістю ресоціалізації є особистісна інтелектуалізація.

У словнику соціальної роботи знаходимо наступні визначення поняття «ресоціалізація»:

1) відновлення в індивіда соціальних якостей необхідних йому для нормальної життєдіяльності у суспільстві;

2) процес повернення особистості в суспільство, який в першу чергу, спрямований на відновлення морального, психологічного і фізичного стану, її соціальних функцій, узгодження індивідуальної та колективної поведінки у відповідність із загальноновизнаними в суспільстві правилами та юридичними нормами [11, с. 291].

Фахівці в соціальній сфері визначають ресоціалізацію як процес засвоєння людиною нових соціальних норм і культурних цінностей, які не були засвоєні раніше або стали оновлені на новому етапі розвитку суспільства. Головна особливість механізму полягає в тому, що індивід змушений прийняти ті цінності й норми, які радикально відрізняються від засвоєних ним раніше. Прийняття нових цінностей найчастіше пов'язане з повним знеціненням раніше прийнятих норм й моделей рольової поведінки.

Згідно з соціологічним словником А. Кравченко, розглядає ресоціалізацію як процес засвоєння нових цінностей, ролей, навичок замість колишніх, недостатньо засвоєних або застарілих [8].

За П. Бергером і Т. Лукманом, крайньою формою ресоціалізації є зміна особистості, коли вона відривається від одного світу і перемикається на інший (еміграція, вертикальна мобільність) [7, с. 128]. Ресоціалізація у цьому крайньому випадку нагадує повторну первинну соціалізацію: вона покликана заново розставити основні акценти суспільної системи, сформувати оновлену систему цінностей і ролей. Гарантом успішної ресоціалізації індивіда виступає наявний соціальний базис, опосередкований ключовими агентами нової первинної соціалізації, а також тривалістю взаємодії з ними.

Е. Гідденс розглядає ресоціалізацію як певний вид особистісної зміни, в процесі якого зрілий індивід приймає такий тип соціальної поведінки, який кардинально відрізняється від прийнятого ним раніше [15, с. 23]. У процесі життєдіяльності людина стикається з ситуаціями, які порушують існуючий порядок речей і подолати які вона не в змозі. Такі екстрені ситуації завдають сильний вплив на особистість: змінюється система цінностей і орієнтирів, зміщуються пріоритети, переосмислюється сенс життя. Іншими словами, ревізії піддається весь раніше сформований світогляд людини. У цій непростій життєвій ситуації ресоціалізація допомагає людині відновити свій соціальний статус і змістити власні негативні установки в бік позитивно спрямованих.

Згідно думки Ю. Баранова, процес ресоціалізації за своєю суттю є процесом соціального оновлення особистості, засвоєння нею позитивних, з суспільної точки зору, норм і зразків поведінки, які істотно домагають полегшити життя в даному соціумі. Зокрема, процес ресоціалізації покликаний руйнувати негативні зразки поведінки, замінюючи їх соціально корисними суспільними зв'язками [9, с. 56].

Таким чином, не зважаючи на існування великого різноманіття визначень поняття «ресоціалізація» та спираючись на все вище зазначене можна дійти до одностайної думки, що ресоціалізація особистості – це багатоаспектний процес повторного засвоєння особою соціальних норм поведінки, цінностей, ролей, замість попередніх, які перестали бути дієвими в системі сімейних, міжособистісних, соціально-рольових відносин, результатом якого є нормальне та ефективне існування особи в соціумі.

Як зазначалося вище, одним з випадків виникнення потреби в ресоціалізації є перебування особи в екстремальних умовах. У свою чергу, для комбатантів, такими умовами є безпосередня участь в бойових діях.

Тож, ґрунтуючись на загальних засадах тлумачення поняття «ресоціалізація» визначимо даний термін стосовно комбатантів.

Узагальнено ресоціалізацію комбатантів ми розглядаємо як процес відновлення порушених якостей особистості (довоєнних), що необхідні їй для повноцінної життєдіяльності в мирному суспільстві.

Під ресоціалізацією комбатантів розуміємо складний соціальний процес засвоєння нової, або удосконалення та адаптації вже засвоєної системи знань, норм і цінностей, у зв'язку зі зміною соціального середовища, шляхом пристосування до соціальних впливів, які дозволяють комба-

тантам після повернення до мирного життя функціонувати в якості повноправного члена громадянського суспільства [16].

Науковці В. Талашкевич, Р. Попелюшко визначають ресоціалізацію комбатантів як обов'язкове відновлення порушених якостей особистості, соціальної спрямованості, які необхідні для повноцінної життєдіяльності в соціумі. Процес ресоціалізації пов'язаний насамперед, з ціннісною переорієнтацією комбатантів, формування механізмів позитивного соціального цілепокладання, обов'язковим засвоєнням у суб'єктів надійних стереотипів позитивної соціальної поведінки [14].

Процес ресоціалізації колишніх військовослужбовців включає:

- діагностику особливостей кожного військовослужбовця;
- виявлення наявних аномалій в соціалізації та саморегуляції;
- вироблення разом з соціальним працівником та психологом довгострокової індивідуальної програми корекції особистісних якостей комбатантів;
- здійснення обов'язкових заходів щодо зниження проявів акцентуацій характеру та психопатій;
- відновлення зруйнованих соціальних зв'язків та встановлення нових;
- формування позитивної сфери цілепокладання;
- відновлення позитивних соціальних ціннісних орієнтирів;
- гуманітаризація;
- використання методик заохочення соціально-приспосовувальної поведінки [11].

Ресоціалізація комбатантів може бути двох видів, а саме м'якою та інтенсивною. Перша характеризується незначною модифікацією уявлень, світогляду, цінностей, патернів поведінки та як наслідок, не несе за собою значних змін у структурі особистості.

Інтенсивна ресоціалізація відбувається шляхом засвоєння особою системи цінностей, норм, які докорінно змінюють поведінку особи та її світосприйняття. У більшості випадків ресоціалізація комбатантів носить саме інтенсивний характер.

Висновки. Ресоціалізація комбатантів характеризується змінами установок, цілей, норм і цінностей мирного життя. У процесі ресоціалізації особистості комбатанта, відбувається соціальне становлення та розвиток особистості, формування практично нової складної багаторівневої ієрархічної системи різних позитивних утворень, які регулюють поведінку і діяльність та залежать від особливостей соціальної адаптації до неї. Це своєрідна заміна комбатантами зразків поведінки, які у них переважали під участі у бойових діях, новими, які відповідають умовам цивільного життя.

Література:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 15. – Ст. 190.
2. Василенко, П. М. Словник-довідник соціального працівника : навчальний посібник / П. М. Василенко, В. С. Васильченко, В. М. Галицький. – К : ДСЗУ, 2007. – 322 с.
3. Варій, М. Й. Загальна психологія : навчальний посібник / М. Й. Варій. – К. : «Центр учбової літератури», 2007. – 968 с.
4. Енциклопедія сучасної України – Комбатант [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3196.
5. Життя після АТО – Словничок для правильного розуміння [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://life-after-ato.com.ua/post/235>.
6. Завацька, Н. Є. Проблема соціалізації та соціальної адаптації особистості / Н. Є. Завацька // Вісник ЧДПУ ім. Т. Г. – Чернігів : ЧДПУ, 2006. – №41. – Т. 1. – С. 114–119.
7. Ковалева, А. И. Ресоциализация / А. И. Ковалева, Н. А. Перинская // Энциклопедия гуманитарных наук. – 2016. – №1. – С. 297.
8. Кравченко, М. В. Основні проблеми соціального захисту учасників АТО / М. В. Кравченко // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 11–12. – С. 36–43.
9. Орбан-Лембрик, Л. Е. Вплив кризових і стабільних періодів життя людини на процес її соціалізації у суспільстві / Л. Е. Орбан-Лембрик // Психологія і суспільство. – 2003. – № 2. – С. 55–65.
10. Пономарьова, Н. С. Аналіз теоретико-методологічних підходів до процесу ресоціалізації особистості та його стадійності / Н. С. Пономарьова // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – № 2. – С. 185–195.
11. Ресоціалізація військових, як можливість повернення до мирного життя [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://kirovograd24.com/photo/2017/11/09/resotsializatsija-viiskovih-jak-mozhlivist-rovernennja-do-mirnogo-zhittja.htm?print>.
12. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт [та ін.] – К. : Довіра, 2000. – 1018 с. – (Б-ка державного службовця. Державна мова і діловодство).
13. Тимченко, Л. Д. Міжнародне право : підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.

14. Фирсов, М. В. Психология социальной работы: Содержание и методы психосоциальной практики: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. В. Фирсов, Б. Ю. Шапиро. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 192 с.
15. Giddings, F. H. (1897) The theory of socialization: a syllabus of sociological principles for the use of college and university classes. N. Y.: MacMillan & Co., LTD. XIV., – 47 p. [in English].
16. Sweeney, R. Resocialization : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sweeneyr.faculty.mjc.edu/Resocialization.pdf>.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei» [Law of Ukraine On the social and legal protection of servicemen and members of their families]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy– Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 15 [in Ukrainian].
2. Vasylenko, P. M., Vasylychenko, V. S., Halytskyi, V. M. (2007). *Slovník–dovidnyk sotsialnoho pratsivnyka [Dictionary–Directory of Social Worker]*. Kyiv :DSZU [in Ukrainian].
3. Varii, M. Y. (2007). *Zahalna psykholohiia [General Psychology]*. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury» [in Ukrainian].
4. Entsiklopediia suchasnoi Ukrainy – Kombatanť [Encyclopedia of Modern Ukraine - Combatant]. *esu.com.ua*. Retrieved from: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3196 [in Ukrainian].
5. Zhyttia pislia ATO – Slovník dlia pravylnoho rozuminnia [Life after ATO - A dictionary for the right understanding]. *life-after-ato.com.ua*. Retrieved from: <http://life-after-ato.com.ua/post/235> [in Ukrainian].
6. Zavatska, N. Ye. (2006). Problema sotsializatsii ta sotsialnoi adaptatsii osobystosti [The problem of socialization and social adaptation of the individual]. *Visnyk ChDPU – Bulletin of ChDPU*, 41(1), 114-119 [in Ukrainian].
7. Kovaleva, A. I., Perinskaya, N. A. (2016). Resotsializatsiya [Resocialization]. *Entsiklopediya gumanitarnykh nauk – Encyclopedia of Humanities*, 1, 297 [in Russian].
8. Kravchenko, M. V. (2015). Osnovni problemy sotsialnoho zakhystu uchastnykiv ATO [The main problems of social protection of ATO participants]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Aspects of public administration*, 11–12, 36–43 [in Ukrainian].
9. Orban–Lembryk, L. E. (2003). Vplyv kryzovykh i stabilnykh periodiv zhyttia liudyny na protses yii sotsializatsii u suspilstvi [Influence of crisis and stable periods of human life on the process of its socialization in society]. *Psykholohiia i suspilstvo – Psychology and Society*, 2, 55–65 [in Ukrainian].
10. Ponomarova, N. S. (2013). Analiz teoretyko–metodolohichnykh pidkhodiv do protsesu resotsializatsii osobystosti ta yoho stadiinosti [The analysis of theoretical and methodological approaches to the process of person's re-socialization and its stages]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii – Theoretical and applied problems of psychology*, 2, 185–195 [in Ukrainian].
11. Resotsializatsiia viiskovykh, yak mozhlyvist povernennia do myrnoho zhyttia [Resocialization of the military as an opportunity to return to peaceful life] (2017). *kirovograd24.com*. Retrieved from: <http://kirovograd24.com/photo/2017/11/09/resotsializatsija-viiskovyh-jak-mozhlyvist-povernennja-do-mirnogo-zhittja.htm?print> [in Ukrainian].
12. Pustovit, L. O. (2000). Slovník inshomovnykh sliv: 23000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen slovospoluchen [Dictionary of foreign languages: 23,000 words and terminological phrases]. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
13. Tymchenko L. D., Kononenko, V. P. (2012). *Mizhnarodne pravo [International Law]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
14. Firsov, M. V. (2005). Psikhologiya sotsialnoy raboty: Soderzhanie i metody psikhosotsialnoy praktiki [Psychology of social work: Content and methods of psychosocial practice]. Moscow: Izdatelskiy tsentr «Akademiya» [in Russian].

Надійшла 21.11.2018

Бібліографічний опис для цитування :

Коленіченко, Т. І. Теоретико–методологічні засади дослідження проблеми ресоціалізації комбатантів в Україні / Т. І. Коленіченко, Н. С. Левицька, С. О. Грицай // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2018 – № 2 (12) – С. 51-57.